

<https://doi.org/10.15407/np.77.292>

УДК 316.3+342.571+316.77]-043.2:342.531.41

Наталія Іванова,

кандидат історичних наук, завідувач відділу,

Національна юридична бібліотека

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна

e-mail: natalie20022002@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5219-8720>

Сніжана Юхно,

молодший науковий співробітник,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна

e-mail: snijana999@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-5464-025X>

СОЦІОКОМУНІКАТИВНА СКЛАДОВА ВПЛИВУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА НА ПРАВОТВОРЧИЙ ПРОЦЕС

Статтю присвячено комплексному осмисленню змісту, системності та ефективності соціокомунікативних механізмів впливу громадянського суспільства на процес підготовки нормативно-правових актів. Це набуває особливої значущості в умовах оновлення законодавства, що спрямоване на посилення ролі громадянського суспільства в державотворчих процесах.

Встановлено, що зміст соціокомунікативної складової впливу громадянського суспільства на правотворчий процес розкривається через інформаційний обмін, публічний діалог та експертну участь з використанням, серед іншого, інструментів цифрової демократії. Ці комунікації реалізуються у таких формах, як громадські консультації, петиції, різного роду аналітична діяльність з використанням соціальних медіа та електронних ЗМІ. Тобто такі форми функціонують через комплекс механізмів – дискурсивних, інституційних, інформаційно-цифрових.

Ефективність впливу громадянського суспільства значною мірою залежить від рівня відкритості суб'єктів правотворення, а також від розвитку цифрових інструментів взаємодії між владою та громадськістю. Узагаль-

нено, що соціокомунікативна складова є важливим чинником демократизації правотворчого процесу забезпечуючи його прозорість, інклюзивність і соціальну обумовленість.

Ключові слова: громадянське суспільство, соціокомунікативні механізми, правотворчий процес, законодавство, інформаційний обмін, громадська участь

Постановка проблеми. Сучасна система соціальних комунікацій, що стрімко трансформується під впливом розвитку цифрових технологій, створює для громадянського суспільства умови переходу на новий рівень функціонування та ефективності. Методи реалізації традиційно притаманних громадянському суспільству завдань в умовах цифровізації набувають глибини впливу та прискорення зворотної реакції. Це пов'язано з розгалуженням цифрових комунікаційних каналів і відображається на поглибленні діалогу між різними соціальними групами, органами державної влади та громадянами.

Повномасштабна війна в Україні значно вплинула на розвиток інститутів громадянського суспільства, які привертають увагу до актуальних суспільних проблем і відстоюють перед державою інтереси громадян у найбільш вразливих аспектах життя в умовах війни. Водночас громадянське суспільство під час війни продемонструвало здатність бути опорою держави в процесі подолання численних викликів військового стану. Крім того, правова система України сьогодні перебуває в процесі активної трансформації в контексті євроінтеграції та пошуку шляхів стабілізації й розвитку соціально-економічної сфери країни. У таких умовах ефективна комунікація держави та суспільства як механізм узгодження інтересів може бути запорукою прозорості й ефективності процесу правотворення. Різноманітні цифрові інструменти розкривають нові можливості продуктивної взаємодії громадянського суспільства з органами державної влади у сфері правотворчої діяльності та прийняття рішень. Ці процеси зумовлюють актуальність дослідження взаємодії громадянського суспільства та держави у сфері правотворення, соціокомунікативних механізмів впливу громадянського суспільства на цей процес.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття громадянського суспільства, його інститутів, а також особливостей його

функціонування у світі та сучасній Україні розглядали чимало українських дослідників у межах різних галузей науки. Окремий науковий інтерес для розуміння генези цього феномена становить праця С. Куцелап, у якій дослідниця доходить висновку, що «термін “громадянське суспільство” є міждисциплінарним та полісемантичним, проте теоретичне становлення поняття “громадянське суспільство” пов’язане з філософськими пошуками мислителів Нового часу, тому зазначене поняття можна тлумачити не лише в правовому сенсі, а й як систему взаємопов’язаних духовних, соціальних, культурних, економічних та інтелектуальних чинників, що утворюють певну соціокультурну дійсність» [1]. Для з’ясування ролі громадянського суспільства в сучасних умовах варто звернути увагу на статтю В. Якубовського. Автор акцентує на тому, що воно виступає каталізатором соціальних змін і сприяє розбудові стійких демократичних інституцій. «Громадянське суспільство відіграє важливу роль у зміцненні демократії, забезпеченні прав людини та розвитку соціальної справедливості в сучасному світі. Його ключові ознаки, такі як активність громадян, незалежність від держави та бізнесу, а також здатність до впливу на прийняття рішень, роблять його важливим елементом суспільних і політичних процесів» [2]. Доповнює ці міркування позиція І. Федірко та О. Косілової, що «функціональним проявом громадянського суспільства слід вважати таку діяльність його інститутів, яка спрямована на утвердження і захист його головних цінностей, впровадження та оптимізацію інституційних механізмів демократії, а також політико-правових засад її відтворення та вдосконалення» [3]. Теоретичну та практичну цінність має дослідження О. Волохова, яке дало змогу глибше поглянути на проблему пошуку оптимальних напрямів залучення суспільства до здійснення правотворчості. Висновки автора були використані для уточнення існуючих правових механізмів та міжнародних стандартів у сфері проведення публічних консультацій [4]. У колі нечисленних науковців, які зверталися до ролі громадянського суспільства в процесі правотворення, особливої уваги заслуговує праця Т. Дідича, у якій дослідник наголошує на тому, що громадянське суспільство є важливою інституцією, яке є невід’ємним суб’єктом у процесі правотворення, та виокремлює два рівні впливу

громадянського суспільства на утворення права залежно від кола суб'єктів громадянського суспільства: «1) безпосередній вплив на утворення права, що являє собою самостійний рівень впливу громадянського суспільства на правоутворення, який реалізується народом – тобто всіма громадянами держави всіх національностей шляхом реалізації безпосереднього волевиявлення народу, яке стосується прийняття, зміни або скасування норм права; 2) опосередкований вплив на утворення права, що являє собою самостійний рівень впливу громадянського суспільства на правоутворення, який реалізується ним через об'єднання громадян шляхом здійснення офіційного або неофіційного тиску на суб'єктів творення права щодо прийняття, зміни або скасування норм права» [5].

Водночас варто зауважити, що тема трансформації взаємодії громадянського суспільства та органів державної влади саме в контексті правотворчого процесу висвітлюється лише фрагментарно. Потребує комплексного осмислення реальний зміст, системність та ефективність соціокомунікативних механізмів впливу громадянського суспільства на процес підготовки нормативно-правових актів. Це набуває особливої значущості в умовах оновлення законодавства, що спрямоване на посилення ролі громадянського суспільства в державотворчих процесах.

Мета. Систематизувати та уточнити зміст соціокомунікативної складової впливу громадянського суспільства на правотворчий процес як цілісного комплексу взаємопов'язаних елементів – форм і механізмів такого впливу з урахуванням сучасних умов цифровізації та існуючої практики взаємодії громадян з державою.

Виклад основного матеріалу. Сучасне розуміння поняття «громадянське суспільство» в українському науковому дискурсі полягає в його нерозривному взаємозв'язку з державою і водночас автономній діяльності інститутів громадянського суспільства в системі соціальних відносин, спрямованих на реалізацію прав та інтересів громадян через здійснення впливу на державну політику. Взаємопов'язаність держави та громадянського суспільства обумовлена насамперед глобальним цілепокладанням цієї взаємодії. Як зазначає С. Куцелап, «держави і громадянське суспільство тісно взаємопов'язані, тому що змушені вирішувати проблему

оптимального поєднання інтересів особи, громадських об'єднань і держави, яка постає передумовою їх розвитку. Громадянське суспільство відіграє активну роль у процесах політичної демократизації, забезпечує можливість демократичних трансформацій, внаслідок чого держава набуває атрибути правової та демократичної структури» [1].

У системі соціальних комунікацій громадянське суспільство можна визначити як потужний елемент суспільної взаємодії, що виконує одночасно інформаційно-комунікативну функцію, виступаючи механізмом суспільного діалогу, та інформаційно-інтегративну – через формування цілісної картини спільних цінностей і суспільних потреб, формування громадської думки, відповідно впливаючи на процес ухвалення політико-правових управлінських рішень. Це корелюється з думкою І. Федірко та О. Косілової, які, досліджуючи напрями взаємодії громадянського суспільства й держави, зазначають, що «громадянське суспільство виконує низку функцій по відношенню до держави. Їх слід визначати як зовнішні, оскільки вони спрямовані на використання політики та ресурсів державної влади або здійснення впливу на характер діяльності її інститутів в інтересах громадянського суспільства. Сукупність зовнішніх функцій утворює окремий вимір взаємодії громадянського суспільства із державою. І перш за все тим, що громадянське суспільство, з одного боку, створює бар'єри, які не дозволяють державі активно втручатися у справи суспільства, а з іншого боку, громадянське суспільство намагається визначати цілі, корегувати та контролювати державну політику з метою максимального урахування у ній інтересів його різноманітних суб'єктів» [3].

Роль і значення громадянського суспільства в правотворчому процесі обумовлені його посередницькою функцією між суспільством і державою, де першою ланкою цієї взаємодії є артикулювання сформованого суспільного запиту на правове регулювання певної сфери чи напряму діяльності. Наступною ланкою відповідно є активна участь у підготовчій стадії правотворчого процесу та здійснення громадського контролю. Ці дві ланки є базою соціокомунікативної складової впливу громадянського суспільства на правотворчий процес, яка передбачає забезпечення інформаційної

взаємодії з метою узгодження суспільних інтересів громадськості та безпосередньо суб'єктів правотворчої діяльності. «...Правотворчий процес – це завжди двоєдина цілеспрямована діяльність: громадянського суспільства та відповідних правотворчих органів» [6].

Спробуємо розкрити зміст соціокомунікативної складової впливу громадянського суспільства на правотворчий процес. Як вже зазначалося вище, базовою умовою для здійснення такого впливу є наявність такого елемента, як інформаційний обмін. Ініціювання громадським суспільством публічного діалогу та його експертного супроводу є необхідною умовою забезпечення соціальної обумовленості прийняття певних законодавчих актів або їх удосконалення. Враховуючи стрімкий розвиток цифрових технологій і відповідно цифровізацію соціокомунікативних механізмів, спостерігаємо зростання долі публічного діалогу, що відбувається в електронному середовищі. Цей фактор, вочевидь, є проявом електронної демократії, зміст якої розкрито в Законі України «Про Національну програму інформатизації» 2807-IX від 01.12.2022 р.¹. Її визначено як форму суспільних відносин, за якої громадяни та організації залучаються до державотворення й державного управління, а також до місцевого самоврядування шляхом широкого застосування інформаційно-комунікаційних технологій у демократичних процесах. У документі зазначається, що це, серед іншого, дає змогу поліпшити зворотний зв'язок суб'єктів владних повноважень на звернення громадян, сприяти публічним дискусіям, привертати увагу громадян до процесу прийняття рішень. «Електронна демократія має в Україні великі перспективи для свого розвитку та значні переваги для самого українського суспільства. Це можна побачити з багатьох наявних практичних прикладів використання інструментів е-демократії в нашій країні – від е-звернень та е-петицій до центральних та місцевих органів влади до бюджетів участі та е-консультацій на місцевому рівні» [7].

Форми впливу громадянського суспільства на правотворення логічно витікають із змісту його соціокомунікативної складової. Серед них можна назвати публічні консультації та громадські

¹ Про Національну програму інформатизації : Закон України № 2807-IX від 01.12.2022 р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-20/ed20221201#n13> (дата звернення: 20.02.2026).

слухання. Головною відмінністю між цими двома формами участі громадянського суспільства є рівень прийняття рішень. Поняття «громадські слухання» визначено ст. 13 Закону України «Про місцеве самоврядування» 280/97-ВР¹ як форму участі територіальної громади у вирішенні питань місцевого значення. Проведення громадських слухань є обов'язковим для таких правотворчих актів, як статут територіальної громади, проєкт місцевого бюджету, проєкти стратегічних програм, концепцій і планів розвитку².

Проведення публічних консультацій на сьогодні регулюється постановою КМУ «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» № 996-2010-п³. Згідно з документом консультації з громадськістю організовує та проводить орган виконавчої влади, який є головним розробником проєкту нормативно-правового акта або готує пропозиції щодо реалізації державної політики у відповідній сфері державного й суспільного життя. Відповідно до п. 12 Порядку проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики, затвердженого зазначеною постановою, є перелік проєктів нормативно-правових актів, щодо яких консультації з громадськістю у формі публічного громадського обговорення та/або електронних консультацій проводяться обов'язково. Зокрема, ідеться про нормативно правові акти, що стосуються конституційних прав, свобод та обов'язків громадян; життєвих інтересів громадян, у тому числі впливають на стан навколишнього природного середовища; передбачають провадження регуляторної діяльності в певній сфері; визнають стратегічні цілі, пріоритети, завдання у відповідній сфері

¹ Про місцеве самоврядування : Закон України № 280/97-ВР від 21.05.1997 р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.02.2026).

² Про внесення змін до деяких законів України щодо народовладдя на рівні місцевого самоврядування : Закон України № 3703-IX від 09.05.2024 р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3703-20#Text> (дата звернення: 20.02.2026).

³ Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики : Постанова КМУ № 996-2010-п. в редакції від 25.03.2025 р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.02.2026).

державного управління; стосуються інтересів територіальних громад, здійснення повноважень місцевого самоврядування; стосуються витрачання бюджетних коштів та ін.

Як зазначає О. Волохов, «участь громадськості на різних етапах розробки проєктів нормативно-правових актів, включаючи виявлення самої правової проблеми, для вирішення якої пропонується прийняти відповідний закон чи підзаконний акт, забезпечує прозорість та соціальну орієнтованість дій влади. Публічні консультації, як інструмент громадської участі в державних справах, дозволяє аналізувати та погоджувати законодавчі ініціативи із безпосередніми адресатами дії законодавства, що позитивно відображається на рівні його сприйняття та дотримання» [4].

Ще однією важливою формою впливу громадянського суспільства на правотворчий процес є електронна петиція, що є колективним зверненням громадян до Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, органу місцевого самоврядування відповідно до Закону України «Про звернення громадян» № 393/96-ВР¹. У контексті правотворчого процесу електронна петиція дає можливість для реалізації суспільної ініціативи щодо вдосконалення правових норм, усунення прогалин у законодавстві або потреби в прийнятті нових законодавчих актів. Ефективність реалізації таких суспільних ініціатив забезпечується обов'язковістю розгляду петицій у разі наявності необхідної кількості голосів та обов'язком органів влади надати офіційну відповідь. Таким чином, «волевиявлення народу та здійснення ним влади може бути реалізовано в різних формах, зокрема шляхом реалізації права на правотворчу ініціативу через інструменти безпосередньої демократії, а саме е-петиції» [8]. Зауважимо, що результатом розгляду електронної петиції може бути розробка та внесення до розгляду законопроєкту із зазначеної в петиції проблематики, а також може бути реалізовано внесення змін до чинних законодавчих актів.

Отже, розглянувши публічні консультації, громадські слухання й електронні петиції, можемо зазначити, що це формалізовані

¹ Про звернення громадян : Закон України № 393/96-ВР в редакції від 24.01.2026 р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.02.2026).

форми участі та впливу громадянського суспільства на правотворчий процес. Це обумовлено їх чітко визначеною законодавчою процедурою та наявністю правових наслідків. Також відзначимо інституційний характер цих форм, оскільки інформаційна взаємодія тут відбувається через офіційні канали зв'язку між громадянським суспільством та органами влади.

Також у процесі реалізації зазначених форм участі та впливу громадянського суспільства на правотворчий процес спостерігаємо такі соціокомунікативні риси, як регулярність інформаційної взаємодії (законодавчо визначені часові рамки), направленість інформаційного обміну (визначена мета, як правове врегулювання проблеми, узгодження дій та ін.), багатосторонність та інтерактивність інформаційного обміну (наявність зворотного зв'язку), контекстуальність (соціальний запит як контекст).

Серед неформалізованих форм впливу на правотворчий процес варто відзначити використання громадянським суспільством медіа-ресурсів та онлайн-платформ для обговорення правових питань, залучення експертної спільноти з метою підготовки аналітичних висновків і рекомендацій. Проведення адвокаційних кампаній також є дієвим інструментом громадянського суспільства, адже «громадянська адвокація впливає на формування політики та інституційні зміни шляхом формування громадської думки, лобіювання політиків та стимулювання законодавчої реформи. Правозахисні організації проводять дослідження, поширюють інформацію та мобілізують громадську підтримку для просування своїх політичних планів і пріоритетів» [9].

Розглянемо детальніше механізми впливу на правотворення, такі як сукупність методів, форм та інструментів інформаційної взаємодії громадянського суспільства й органів влади.

Звернемо увагу на дискурсивний механізм, який реалізується насамперед через формування суспільного порядку денного, коли громадські організації, експертні спільноти, групи активістів та інші інститути й представники громадянського суспільства артикулюють і тлумачать соціальний запит на правове розв'язання тих чи інших проблем. Тобто, формуючи в інформаційному просторі проблемне

поле, громадянське суспільство вбудовує його в публічний дискурс, спонукаючи відповідно реагувати суб'єкти законодавчої ініціативи.

Наступним механізмом можна назвати інституційний. Тут ми маємо на увазі участь представників громадянського суспільства в робочих групах, різноманітних консультативних громадських радах, використання інструментів електронної демократії на етапах обговорення й підготовки нормативних документів. Тут доречно акцентувати увагу на такому важливому та потенційному елементі інституційного механізму впливу громадянського суспільства на правотворення, як деліберация (deliberation) [10]. Цей термін буквально означає процес колективного розгляду питання, обмірковування аргументів перед прийняттям рішення. Тобто йдеться не тільки і не стільки про «опитування» суспільства щодо його оціночних суджень, а про цілком реальну двосторонню комунікацію, що відбувається з метою досягнення спільного рішення. Як зазначається в статті Т. Андрійчук, присвяченій вивченню механізмів деліберативної демократії з точки зору можливості їх застосування в Україні, «деліберативна демократія за своїми нормативними властивостями має значний потенціал, щоб наблизити державні інституції до впровадження принципів належного урядування. Вона передбачає залучення громадян, інших заінтересованих сторін до обґрунтованих, аргументованих обговорень питань державної політики та спрямовується на формування конструктивних відносин, залагодження конфліктів, наближення до консенсусу. В Україні вже є певні механізми, які передбачають обговорення питань державної політики, насамперед громадські ради, публічні консультації, опитування на Єдиному державному порталі електронних послуг та в застосунку “Дія”. Однак під час їх застосування приділяється недостатньо уваги характеристикам, які могли б забезпечити їх деліберативність» [11].

Ще один впливовий механізм, який застосовує громадянське суспільство, визначимо як інформаційно-цифровий. Основними інструментами реалізації цього механізму є як технології е-демократії, які дають можливість здійснювати цифрову взаємодію між громадянами та владою, так і недержавні цифрові інструменти горизонтального інформаційного обміну, через які також

формується публічний дискурс. Найактуальнішими з них сьогодні є соціальні мережі та месенджери, частина яких стала не просто ресурсом для швидкої передачі повідомлень через інтернет, а й потужними новинними каналам та платформою обміну думками і формування смислів. «Соціальні мережі можуть розглядатися як один із інститутів громадянського суспільства. Вони належать до категорії незалежних засобів масової інформації, що обслуговують громадські інтереси та потреби. Важливо, що ці мережі формують громадську думку, впливаючи на соціальні процеси та політичні рішення. Вони входять до вертикального виміру громадянського суспільства, нарівні з політичними правами громадян, політичними партіями та рухами, органами місцевого самоврядування та іншими незалежними ЗМІ» [12].

Значну вагу в процесі інформаційного обміну сьогодні мають незалежні електронні медіа, на базі яких найчастіше відбуваються експертні та фахові дискусії з питань правотворення, публікуються аналітичні огляди чинного законодавства й законотворчого процесу. Також електронні медіа, а саме: онлайн-видання, інформаційні агенції та портали, формують на своїй платформі простір для розвитку блогосфери чи так званої громадської журналістики, створюючи, таким чином, як для фахівців, лідерів думок, так і користувачів у цілому можливість реалізовувати в персоналізованій формі вплив на процеси правотворення, транслюючи свою позицію щодо вдосконалення законодавства та проведення реформ.

Ефективним інструментом громадського контролю у сфері правотворення є незалежні моніторингові сайти та сервіси, у тому числі мобільні додатки, що створюють громадські організації з метою нагляду за дотримання вимог законотворчого процесу, відстеження змін у законодавстві, оцінювання їх ефективності, контролю активності депутатів і голосувань.

Підсумовуючи аналіз соціокомунікативної складової впливу громадянського суспільства на правотворення, необхідно звернутися до важливих законодавчих актів, прийнятих останніми роками, що посилюють інституціоналізацію участі громадськості в державотворчих процесах. Ідеться про Закон України «Про публічні консуль-

тації» № 3841-IX ¹, який набере чинності через 12 місяців з дня припинення або скасування воєнного стану, та про Закон України № 3354-IX «Про правотворчу діяльність» в останній редакції від 19.04.2025 р. ², який був прийнятий у 2023 р. та вже набув чинності. Незважаючи на те що обидва документи піддаються широкому обговоренню, у тому числі фаховій критиці, треба зазначити, що ними закладено правову основу механізму партнерської взаємодії, де участь громадянського суспільства та громадська експертиза стають обов'язковим елементом легітимізації правової норми.

Положення зазначених законів України вказують на те, що на законодавчому рівні сформулювалося розуміння, що з метою забезпечення дійсно якісного законодавства правотворча діяльність має здійснюватися з належним забезпеченням участі громадянського суспільства в правотворенні та ґрунтуватися на максимальному врахуванні (шляхом виявлення і вивчення) його інтересів та потреб у такій діяльності.

Головне, на чому хотілося б акцентувати увагу, це теза в преамбулі Закону України «Про правотворчу діяльність» про те, що серед його основних цілей є забезпечення участі громадянського суспільства в правотворчій діяльності та якості законодавства України. Також важливо звернути вагу на ст. 4 цього Закону, яка визначає учасників правотворчої діяльності. Законодавчою новацією тут є введення поняття «заінтересовані особи». Відповідно до п. 5 ст. 4 закону про правотворчу діяльність, заінтересованими особами є фізичні та юридичні особи, на яких вплине прийняття (видання) відповідного нормативно-правового акта, а саме: громадяни України; іноземці й особи без громадянства, які на законних підставах перебувають на території України; громадські об'єднання, професійні спілки і їх об'єднання, творчі спілки та їх об'єднання, благодійні й релігійні організації; асоціації органів місцевого самоврядування, органи

¹ Про публічні консультації : Закон України № 3841-IX від 20.06.2024 р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3841-20#n99> (дата звернення: 10.03.2026).

² Про правотворчу діяльність : Закон України № 3354-IX в редакції від 19.04.2025 р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text> (дата звернення: 10.03.2026).

самоорганізації населення; непідприємницькі товариства, суб'єкти господарювання та їх об'єднання, організації роботодавців і їх об'єднання, органи професійного самоврядування, саморегульвні організації; інші особи, прав, свобод, інтересів чи обов'язків яких стосується відповідний нормативно-правовий акт. Зазначається, що заінтересовані особи можуть ініціювати підготовку проєкту нормативно-правового акта перед суб'єктом правотворчої ініціативи (ч. 3 цієї статті). Тобто бачимо, що термін «заінтересовані особи» тут охоплює широке коло учасників, зокрема громадські об'єднання та інші інститути громадянського суспільства, що змінює традиційне розуміння держави як єдиного учасника правотворчої діяльності на законодавчому рівні й демонструє імплементацію європейської парадигми розробки та підготовки нормативно-правових документів.

Ще одним важливим аспектом у цьому напрямі є ст. 45, присвячена публічним консультаціям, та ст. 29 цього Закону, присвячена процесу розроблення проєкту нормативно-правового акта, де серед основних етапів його розробки також вказано публічні консультації. Безпосередньо появу цього терміна в Законі України «Про правотворчу діяльність» можна вважати потужним кроком до створення системи участі громадянського суспільства в розробці нормативно-правових актів. Як ми зазначали вище, цим Законом визначено, що заінтересовані особи, тобто громадянське суспільство в широкому розумінні тепер є учасником правотворчої діяльності, а зміст цієї взаємодії з державною переходить від обговорення оприлюдненого проєкту законодавчого акта з метою його обговорення у форматі діалогу. Адже безпосередньо етимологія слова «консультація» походить з латинської мови та буквально означає збиратися разом й обмірковувати [13], тобто публічні консультації – це взаємодія з метою отримання збору експертних думок, фактів, відгуків, ідей для покращення документа, що розробляється.

Проведення публічних консультацій у процесі правотворчої діяльності в Україні, формування методології та навіть певної правової культури щодо організації цього процесу є пріоритетним завданням для держави. Участь суспільства в правотворчості має стати цілком нормальною практикою, яка відповідає міжнародним стандартам у цій сфері [4].

Варто зауважити, що відповідно до прикінцевих положень ст. 45 Закону «Про правотворчу діяльність», незважаючи на те що документ уже набрав чинності, буде введено в дію разом не раніше дня набрання чинності Законом України «Про публічні консультації».

Глибокий аналіз законів України «Про правотворчу діяльність» і «Про публічні консультації» не є метою цієї праці, проте вкрай важливо підкреслити їх значення для якісної трансформації участі та впливу громадянського суспільства на правотворчу діяльність. Адже, як зазначається в матеріалі незалежного українського ГО «Лабораторія законодавчих ініціатив», присвяченому змінам, які спричинять ці два закони, «законодавство України містить мінімальні вимоги щодо участі громадськості у процесі ухвалення важливих для суспільства рішень. Ба більше, більшість таких вимог стосується проєктів НПА, підготовлених саме міністерствами. Значною мірою чинні процедури залишаються формальними, оскільки Порядок проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики (Порядок № 966) не передбачає обов'язкового проведення консультацій щодо всіх проєктів НПА, розроблених органами виконавчої влади, та звужує обсяг необхідних консультацій» [14].

Отже, можна констатувати, що зазначені закони було прийнято з метою вдосконалення процесу розробки нормативно-правових актів, що є частиною реформи державного управління в Україні, яка, у свою чергу, відбувається в межах виконання рекомендацій Європейської комісії для вступу України до ЄС.

Висновки. В умовах глибоких трансформацій, що відбуваються з українським суспільством на тлі війни, соціально-економічних викликів і реформування правової системи відбувається посилення ролі громадянського суспільства; особливої актуальності набуває проблема визначення соціокомунікативних механізмів його впливу на правотворчий процес. Тим більше це питання набуває важливості в контексті законодавчих змін, що дають імпульс громадянському суспільству трансформуватися з допоміжного елемента процесу правотворення в його дієвий структурний елемент, поступово долаючи недостатність зворотного зв'язку і вдосконалюючи практики комунікації.

Соціокомунікативна складова характеризується насамперед процесом створення смислів, узгодження інтересів, формування суспільного запиту на підвищення якості правового регулювання та трансляції їх через сукупність інформаційних каналів і взаємодій, перебуваючи в реальному зв'язку із соціумом. Ініціювання громадським суспільством публічного діалогу та його експертного супроводу є необхідною умовою забезпечення соціальної обумовленості прийняття певних законодавчих актів або їх вдосконалення. Громадянське суспільство, використовуючи сучасні соціокомунікативні інструменти, виступає системним елементом взаємодії між суспільством і державою.

Зміст соціокомунікативної складової впливу громадянського суспільства розкривається через інформаційний обмін, публічний діалог та експертну участь з використанням, серед іншого, інструментів цифрової демократії. Ці комунікації реалізують у формах громадських консультацій, петицій, різного роду аналітичної діяльності та з використанням соціальних медіа й електронних ЗМІ. Тобто такі форми функціонують через комплекс механізмів – дискурсивних, інституційних, інформаційно-цифрових.

Отже, соціокомунікативна складова впливу громадянського суспільства на процес правотворення сприяє забезпеченню його прозорості, інклюзивності та соціальній обумовленості, отже, є важливим чинником демократизації правотворчого процесу.

Список використаних джерел

1. Куцелап С. Громадянське суспільство: філософський вимір. *Полтавський правовий часопис*. 2022. № 1. URL: <https://plr.nlu.edu.ua/article/view/287738/285669> (дата звернення: 18.02.2026).
2. Якубовський В. П. Громадянське суспільство: сутність, ключові ознаки та роль у сучасному світі. *Держава та регіони. Серія «Право»*. 2022. № 2 (76). С. 264–269. <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2022.2.43>
3. Федірко І. П., Косілова О. І. Громадянське суспільство і держава: напрями взаємодії. *Політологічний вісник*. 2023. № 90. <https://doi.org/10.17721/2415-881x.2023.90.302-312>

4. Волохов О. С. Публічні консультації як етап правотворчої діяльності в Україні: ефективність правових механізмів та міжнародні стандарти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2025. Т. 1. № 89. С. 26–34. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.1.3>

5. Дідич Т. О. Місце громадянського суспільства в механізмі сучасного правоутворення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2021. Вип. 67. С. 25–28. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.67.4>

6. Оніщенко Н. М. Правотворчість: проблеми сьогодення. *Альманах права*. 2023. Вип. 14. С. 20–27. <https://doi.org/10.33663/2524-017X-2023-14-20-26>

7. Диха М. В., Жмурик І. М. Вплив електронної демократії на розвиток громадянського суспільства в Україні. *Підприємництво та стратегічні напрями розвитку бізнес-процесів в умовах глобальних викликів* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. екон. форуму (5–7 груд. 2024 р.). Хмельницький, 2024. С. 232–235. URL: <https://elar.khmnu.edu.ua/handle/123456789/18189> (дата звернення: 20.02.2026).

8. Ємельянова А. Г. Реалізація права народної правотворчої ініціативи за допомогою електронної петиції. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. № 6. С. 44–47. URL: https://pjv.nuoua.od.ua/v6_2016/11.pdf (дата звернення: 28.02.2026).

9. Цаценко О. В. Громадянська адвокація в умовах сучасних політичних трансформацій. *Сучасна українська держава: вектори розвитку та шляхи мобілізації ресурсів* : матеріали VIII Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 30 квіт. 2024 р.) / Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського, Центр соціально-політичних досліджень “Politicus”. С. 100–102. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/19648> (дата звернення: 28.02.2026).

10. Deliberation. *Merriam-Webster.com dictionary*. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/deliberation> (дата звернення: 28.02.2026).

11. Андрійчук Т. Посилення механізмів деліберативної демократії для належного врядування в Україні. *Політикус*. 2022. Вип. 2. С. 7–13. <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2022-2.1>

12. Савчук Н. М. Медіакомунікації в системі соціальних комунікацій. *Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Журналістика»*. 2024. Т. 35 (74). № 3. Т. 2. С. 78–83. <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2024.3.2/13>

13. Consultation. Etymology, origin and meaning of consultation by etymonline. *Online Etymology Dictionary*. URL: <https://www.etymonline.com/word/consultation> (дата звернення: 10.03.2026).

14. Правотворчість на нових засадах: як Закони «Про правотворчу діяльність» та «Про публічні консультації» змінять якість урядування в Україні. *Лабораторія законодавчих ініціатив*. URL: <https://surl.li/frneqb> (дата звернення: 10.03.2026).

References

1. Kutselap, S. (2022). Hromadianske suspilstvo: filosofskyi vymir [Civil society: philosophical dimension]. *Poltavskyi pravovyi chasopys – Poltava Law Journal*, 1 [in Ukrainian]. Retrieved February 18, 2026, from <https://plr.nlu.edu.ua/article/view/287738/285669>

2. Yakubovskyy, V. P. (2022). Civil society: essence, key features and role in the modern world. *The State and the Regions. Series: Law*, 2(76), 264-269. <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2022.2.43>

3. Fedirko, I. P., & Kosilova, O. I. (2023). Civil society and the state: directions of interaction. *Journal of Political Science*, 90, 302-312. <https://doi.org/10.17721/2415-881x.2023.90.302-312>

4. Volokhov, O. S. (2025). Public consultations as a stage of law-making activity in Ukraine: effectiveness of legal mechanisms and international standards. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series “Law”*, 1(89), 26-34. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.1.3>

5. Didych, T. O. (2021). The place of civil society in the mechanism of modern law-making. *Uzhhorod National University Herald. Series “Law”*, 67, 25-28. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.67.4>

6. Onishchenko, N. M. (2023). Law-making: current problems. *Law Almanac*, 14, 20-27. <https://doi.org/10.33663/2524-017X-2023-14-20-26>

7. Dykha, M. V., & Zhmuryk, I. M. (2024). Vplyv elektronnoi demokratii na rozvytok hromadianskoho suspilstva v Ukraini [The impact of e-democracy on the development of civil society in Ukraine].

In *Entrepreneurship and Strategic Directions for the Development of Business Processes in the Context of Global Challenges. Proceedings of the IV International Scientific and Practical Economic Forum, 5-7 December 2024* (pp. 232-235). Khmelnytskyi [in Ukrainian]. Retrieved February 20, 2026, from <https://elar.khmnu.edu.ua/handle/123456789/18189>

8. Yemelianova, A. H. (2016). Realizatsiia prava narodnoi pravotvorchoi initsiatyvy za dopomohoiu elektronnoi petytsii [Realization of the right of people's law-making initiative through an electronic petition]. *Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk – Precarpathian Legal Bulletin*, 6, 44-47 [in Ukrainian]. Retrieved February 28, 2026, from https://pju.nuoua.od.ua/v6_2016/11.pdf

9. Tsatsenko, O. V. (2024). Hromadianska advokatsiia v umovakh suchasnykh politychnykh transformatsii [Civil advocacy in the conditions of modern political transformations]. In *The Modern Ukrainian State: Directions for Development and Approaches to Resource Mobilization. Proceedings of the 8th All-Ukrainian Scientific and Practical Conference, 30 April 2024* (pp. 100-102). Odesa [in Ukrainian]. Retrieved February 28, 2026, from <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/19648>

10. Deliberation. *Merriam-Webster.com dictionary*. Retrieved February 28, 2026, from <https://www.merriam-webster.com/dictionary/deliberation>

11. Andriichuk, T. (2022). Strengthening of deliberative democracy mechanisms for good governance in Ukraine. *Politicus*, 2, 7-13. <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2022-2.1>

12. Savchuk, N. M. (2024). Media communications in the system of social communications. *Scientific Notes of V. I. Vernadsky Ternopil National University. Series "Philology. Journalism"*. Vol. 35(74). No. 3. Vol. 2, 78-83. <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2024.3.2/13>

13. Consultation. Etymology, origin and meaning of consultation by etymonline. *Online Etymology Dictionary*. Retrieved March 10, 2026, from <https://www.etymonline.com/word/consultation>

14. Pravotvorchist na novykh zasadakh: yak Zakony “Pro pravotvorchu diialnist” ta “Pro publichni konsultatsii” zminiat yakist uriaduvannia v Ukraini [Law-making on new grounds: how the Laws “On Law-making activity” and “On Public consultations” will change the quality of governance in Ukraine]. *Laboratoriia zakonodavchykh initsiatyv –*

Legislative Initiatives Lab [in Ukrainian]. Retrieved March 10, 2026, from <https://surl.li/frneqb>

Отримано / Received 16.03.2026

Прийнято / Accepted 27.03.2026

Опубліковано онлайн / Published online 28.07.2026

Natalia Ivanova,

PhD (History), Head of Department,

V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine

3 Holosiivskyi Ave., Kyiv 03039, Ukraine

e-mail: natalie20022002@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5219-8720>

Snizhana Yukhno,

Junior Researcher,

V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine

3 Holosiivskyi Ave., Kyiv 03039, Ukraine

e-mail: snijana999@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-5464-025X>

THE IMPACT OF CIVIL SOCIETY ON THE LAW-MAKING PROCESS, WITH A FOCUS ON ITS SOCIO-COMMUNICATIVE DIMENSION

This article provides a thorough analysis of the content, systematic nature and effectiveness of the socio-communicative mechanisms through which civil society influences the process of drafting legislative acts. This is particularly important in the context of legislative reform aimed at strengthening the role of civil society in state-building processes. In the midst of the significant transformations currently occurring in Ukrainian society, including the ongoing war, socio-economic challenges, and the reform of the legal system, the role of civil society is expanding. Consequently, the issue of identifying the socio-communicative mechanisms through which it influences the law-making process, is becoming particularly relevant. Furthermore, this issue is becoming increasingly important in the context of legislative changes that are driving civil society to evolve from a supporting element of the law-making process into an active structural element, gradually overcoming the lack of feedback and improving communication practices. The socio-communicative component is characterised primarily by the process of creating meaning, reconciling interests, shaping public demand for improved legal regulation, and conveying

these through a range of information channels and interactions whilst maintaining a genuine connection with society. The initiation of public dialogue by civil society and its expert support are essential prerequisites for ensuring that the adoption or improvement of certain legislative acts is socially justified. Civil society, leveraging modern socio-communicative tools, functions as a systemic component of the interaction between society and the state. The substance of the socio-communicative component of civil society's influence is realised through information exchange, public dialogue and expert participation, which include the tools of digital democracy. These communications take various forms, including public consultations, petitions, analytical activities, and the use of social and electronic media. To summarise, these forms operate through a combination of mechanisms, including discursive, institutional and information-digital processes.

Therefore, the socio-communicative component of civil society's influence on the law-making process is vital in ensuring its transparency, inclusivity and social accountability. Consequently, it is an important factor in the democratisation of the law-making process.

Keywords: civil society, socio-communicative mechanisms, law-making process, legislation, information exchange, public participation